

Örebro kommun
servicecenter@orebro.se

Håkan Ågren
rektor vid Virginska gymnasiet
hakan.agren@orebro.se

Beslut

2017-06-08
Dnr 40-2016:202

Beslut

efter kvalitetsgranskning av yrkesprogrammens
ändamålsenlighet i Virginska gymnasiet i Örebro
kommun

2017-06-05

1 (14)

Dnr 40-2016:202

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av yrkesprogrammets ändamålsenlighet under våren 2017. Det övergripande syftet med granskningen är att bedöma hur skolorna skapar helhet och sammanhang i utbildningen för eleverna på yrkesprogrammen utifrån de kunskaper som uttrycks i examensmålen. Granskningen fokuserar på lärares samverkan och på hur rektor bedriver sitt pedagogiska ledarskap för att skapa en sammanhållen utbildning för eleverna.

Granskningens två huvudfrågor är:

- Samverkar lärarna för att skapa balans mellan teori och praktik så att eleverna får den helhet och det sammanhang som behövs för att utveckla de kunskaper som uttrycks i examensmålen?
- Skapar rektor förutsättningar för samverkan mellan lärare på yrkesprogrammen, och mellan utbildningens olika delar, så att eleverna får den helhet och det sammanhang som behövs för att utveckla de kunskaper som uttrycks i examensmålen?

Granskningen omfattar 36 kommunala och fristående gymnasieskolor. På varje gymnasieskola har ett av följande program granskats:

- Barn- och fritidsprogrammet
- Bygg- och anläggningsprogrammet
- Vård- och omsorgsprogrammet

Granskningen av Örebro kommun och Virginska gymnasiet ingår i detta projekt. Virginska gymnasiet besöktes den 25-26 april 2017. Ansvariga inspektörer har varit Ingrid Åsgård och Ulrika Sutorius.

På Virginska gymnasiet har Skolinspektionen granskat barn- och fritidsprogrammet.

I samband med besöket genomfördes intervjuer med rektorer, lärare, elever och APL-handledare (APL = arbetsplatsförlagt lärande). För att kunna bedöma rektors och lärares arbete med skapa helhet och sammanhang i utbildningen för eleverna på utvalt yrkesprogram har Skolinspektionen även begärt in ett antal dokument, bland annat dokument som visar på lärares samverkan och på vilket sätt den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen bidrar till helhet och sammanhang i elevernas lärande.

2017-06-05

2 (14)

Dnr 40-2016:202

I detta beslut redovisar Skolinspektionen iakttagelser, analyser och bedömningar. Beslutet ger också en beskrivning av de utvecklingsområden som framstått som mest centrala att prioritera i det lokala kvalitetsarbetet.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de huvudmän och skolenheter som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden hos andra gymnasieskolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Sammanfattande bedömning

Granskningen visar att de kunskaper och förmågor som uttrycks i examensmålen tydliggörs i skolans dokumentation och planeringar. Intervjuade elever i årskurs 2 och 3 känner väl till målen. Redan i årskurs 1 introduceras examensmålen för eleverna, men allra störst fokus får målen inför och under examensarbetet i årskurs 3.

Rektorn driver aktivt samverkan mellan lärarna för att eleverna ska nå utbildningens mål. Ämnesövergripande teman förekommer och ämnesintegrering är vanligt. Lärarna är organiserade i programarbetslag och de har sina arbetsplatser i närheten av varandra vilket underlättar kollegialt lärande och samverkan. Både lärare som undervisar i gymnasiegemensamma ämnen och yrkeslärare redogör för ett gott samarbete och de beskriver fler möjligheter än svårigheter.

Arbetslagsledaren och tre inriktningsansvariga yrkeslärare har särskilda ansvarsområden för att utbildningen ska bli till en helhet för eleverna. Med tre inriktningar och tre idrottsprofiler är schemaläggningen svår men programmets schemaläggare uppskattas av lärarna och eleverna är också nöjda med sina scheman.

Hela arbetslaget har deltagit i Skolverkets kompetensutveckling kring APL och ett systematiskt upplägg av förberedelser, genomförande och uppföljning av APL har utarbetats. APL-handledarna har bra kontakt med lärarna och eleverna får vid sin APL återkoppling från både lärarna och handledarna. Detta leder enligt Skolinspektionens bedömning till att även APL bidrar till elevernas möjlighet till helhet och sammanhang i sin utbildning. Handledarna uppmuntras att gå Skolverkets handledarutbildning och inför varje APL-period bjuds handledarna in till en träff där man bland annat tar upp examensmålen. Detta arbete bidrar enligt Skolinspektionens bedömning till att handledarna har de nödvändiga kunskaper som krävs för uppdraget. Både elever och handledare upplever att den skolförlagda utbildningen förbereder eleverna väl för kommande yrkesliv. Granskningen visar dock att kursmoment från de gymnasiegemensamma ämnena i ringa omfattning beaktas i planeringen av APL och Skolinspektionen

2017-06-05

3 (14)

Dnr 40-2016:202

bedömer att rektorn och lärarna behöver reflektera över om och hur de gymnasiegemensamma ämnena skulle kunna bidra med ytterligare aspekter och perspektiv vid APL.

Slutligen visar Skolinspektionens granskning att rektor tillsammans med lärarna tydligt prioriterar tid för samplanering av undervisningen. I olika möten, men också informellt, planerar lärarna samarbeten utifrån examensmålen. Att rektor tydligt uppmuntrar samverkan leder enligt Skolinspektionens bedömning till att elevernas möjlighet till helhet och sammanhang i sin utbildning förbättras.

Identifierade utvecklingsområden

Skolinspektionen har inte identifierat några utvecklingsområden inom de områden som har granskats. Kvalitetsgranskningen av Virginska gymnasiet i Örebro kommun avslutas därför.

Beskrivning av huvudman och besökta skolenhet

Virginska gymnasiet erbjuder barn- och fritidsprogrammet, handels- och administrationsprogrammet, hantverksprogrammet, hotell- och turismprogrammet, restaurang- och livsmedelsprogrammet, samhällsvetenskapsprogrammet, ekonomiprogrammet samt naturvetenskapsprogrammet. På skolan finns också flera introduktionsprogram, gymnasieprogram för döva och hörselskadade, gymnasiesärskola och yrkesutbildningar för vuxna. Sammantaget går över 1 000 elever på skolan och läsåret 2016/17 går 96 elever på barn- och fritidsprogrammet.

Skolans ledning består av sju rektorer och två verksamhetschefer. Rektorn för barn- och fritidsprogrammet är även rektor för samhällsvetenskapsprogrammet. Lärarna är organiserade i programarbetslag.

Skolan har tillsammans med det lokala programrådet utökat APL från 15 till 21 veckor för att öka elevernas anställningsbarhet.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redogör Skolinspektionen mer utförligt för sina bedömningar kring frågeställningarna.

- 1. Samverkar lärarna för att skapa balans mellan teori och praktik så att eleverna får den helhet och det sammanhang som behövs för att utveckla de kunskaper som uttrycks i examensmålen?***

2017-06-05

4 (14)

Dnr 40-2016:202

Enligt 16 kap. 6 § skollagen (2010:800) ska det för varje nationellt program finnas examensmål som innehåller mål för programmet. Av förarbetena till skollagen (prop. 2008/09:199 s. 117.) framkommer att examensmålen ska ligga till grund för planeringen av utbildningen och undervisningen från elevens första dag på programmet. Det framkommer också att examensmålen ska styra utbildningen och gymnasiearbetets utformning och innehåll. Av 1 § förordning (2010:14) om examensmål för gymnasieskolans nationella program framgår bland annat att examensmålen gäller utöver de gemensamma kunskapsmål för gymnasieskolans nationella program som anges i läroplanen för gymnasieskolan.

Läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 11) föreskriver i kapitel 2.1 bland annat att läraren ska:

- i undervisningen skapa en balans mellan teoretiska och praktiska kunskaper som främjar elevernas lärande,
- samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen,
- organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjlighet att arbeta ämnesövergripande.

1.1 Ger samarbetet mellan lärare i yrkesämnena och gymnasiegemensamma ämnen eleverna möjlighet till en upplevelse av helhet och sammanhang i sin utbildning?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att samarbetet mellan lärare i yrkesämnena och gymnasiegemensamma ämnen fungerar väl och ger eleverna möjlighet till en upplevelse av helhet och sammanhang i sin utbildning.

Granskningen visar att lärarna i planeringen av undervisningen utgår från examensmålen och att de på olika sätt samverkar för att nå utbildningens mål. Ämnesövergripande teman förekommer och ämnesintegrering är vanligt. Granskningen visar också att ett kollegialt lärande pågår såväl organiserat som informellt.

Undervisningen planeras och genomförs med utgångspunkt i examensmålen

I skolans dokumentation framgår hur examensmålen tydliggörs vid presentationer och genomgångar, i lärarnas planering och i elevuppgifter. I examensmålen anges bland annat att eleverna ska utveckla kunskaper i att planera, genomföra, dokumentera och utvärdera arbetet. Just dessa mål är ofta återkommande i elevuppgifter som Skolinspektionen tagit del av. Att kunna reflektera över och

2017-06-05

5 (14)

Dnr 40-2016:202

diskutera sociala och kulturella frågor eller människors olika levnadsvillkor är andra exempel på examensmål som tränas i undervisningen och under APL.

De elever i årskurs 2 som Skolinspektionen intervjuar känner väl till examensmålen och de beskriver att de hör om dem varje dag i karaktärskurserna, men även i gymnasiegemensamma ämnen. Eleverna i årskurs 3 som intervjuas säger: "Det här (examensmålen) har vi hållit på med under alla tre år". I intervjuerna med lärarna som undervisar i gymnasiegemensamma ämnen och yrkeslärarna beskriver de hur de tar upp examensmålen vid introduktionsdagar i början av varje läsår. Eleverna från alla årskurser deltar och tonvikten läggs på yrkesrollen och betydelsen av de kunskaper som beskrivs i examensmålen.

Yrkeslärarna uppger att de jobbar särskilt med examensmålen i årskurs 3, men att skolan har en "röd tråd" i upplägget av kurserna, så att eleverna är bekanta med examensmålen under hela utbildningen. Lärarna betonar vikten av att eleverna förstår syftet med olika ämnen och vilken betydelse de har för kommande yrkesliv. "Innehållet i undervisningen ska förstås både teoretiskt och praktiskt", säger en lärare. Även rektorn framför vikten av att utbildningen utgår ifrån examensmålen; "alla ska veta att eleverna är anställningsbara och det är därför vi är väldigt strikta och noga med examensmålen".

Samarbete mellan yrkeslärare och lärare i gymnasiegemensamma ämnen förekommer

I granskningen framkommer flera exempel på att lärarna planerar och genomför ämnesövergripande temaarbeten som ska ge eleverna möjlighet att uppfatta helheter och sammanhang. I anslutning till Sveriges Radios, Sveriges Televisions och Radiohjälpens välgörenhetsprojekt *Musikhjälpen - Barn i krig har rätt att gå i skola*, fick eleverna under en veckas tid arbeta ämnesövergripande kring det aktuella ämnet. I temat ingick ämnena idrott och hälsa, svenska och samhällskunskap samt kurserna Pedagogiskt arbete och Skapande verksamhet. I planeringen av temat tydliggjordes de examensmål som var särskilt aktuella under arbetet, bland annat initiativförmåga och kreativitet, ett hälsofrämjande förhållningssätt och ett etiskt förhållningssätt samt att kunna lösa praktiska problem såväl självständigt som i samarbete.

I andra ämnesövergripande samarbeten som lärarna beskriver ingår flera gymnasiegemensamma ämnen och olika kurser inom yrkesämnena. Vanligt är samverkan mellan ämnena svenska/svenska som andraspråk, idrott- och hälsa, samhällskunskap samt religionskunskap och yrkeskurserna Kommunikation,

2017-06-05

6 (14)

Dnr 40-2016:202

Hälsopedagogik, Etnicitet och kulturmöte, Socialt arbete, Fritid- och idrottskunskap, Människors miljöer samt kursen Kommunikation.

Eleverna som intervjuas beskriver hur lärarna i gymnasiegemensamma ämnen som bara undervisar på barn- och fritidsprogrammet är väl insatta i vad eleverna gör i yrkesämnena och hur lärarna samverkar. Redovisningar i olika yrkeskurser kan tas upp på lektioner i svenska, enligt eleverna. "I engelska och svenska arbetar vi samtidigt med epoker, vi känner igen innehåll och förstår att lärarna lägger upp tillsammans", säger en elev. I naturkunskap och kursen Grundläggande vård och omsorg har eleverna haft gemensamma uppgifter. En elev säger att "när man får göra samma sak från en annan synvinkel så förstår man på ett annat sätt och får ett annat perspektiv och förstår mer, sen kopplas det till APL också". En annan elev säger att "matten är ju inte kopplad, men alla andra ämnen". Flera elever håller med om att matematiken inte är med i samverkansprojekt, "de lärarna hör till annat program." "De lärare som hör till vårt program har lättare att samarbeta", tror en elev.

Att eleverna i vissa årskurser har undervisats i engelska och matematik av lärare som inte hörde till programarbetslaget, uppger rektorn var ett bekymmer. Med lärare som hör till andra program är det svårare att få tillfällen till samplanering, enligt rektorn. Vid tiden för granskningen hör läraren i naturkunskap inte till arbetslaget men hen försöker ändå delta i aktiviteter som rör eleverna på barn- och fritidsprogrammet, enligt intervjuade lärare.

Det finns konkreta exempel på ämnesintegrering

Eleverna som intervjuas ger flera exempel på hur lärarna tar upp innehåll från andra ämnen i sin undervisning. En elev jämför med hur det var på grundskolan: "Jag tycker att gymnasielärarna är bättre på det här än lärarna på grundskolan var. Lärarna här vet vad vi ska gå ut på och de kopplar ämnen väldigt bra." "I samhällskunskap knyter läraren ihop samhället idag med arbetsmarknaden och hur det blir för oss" säger en elev. En annan elev beskriver hur läraren i svenska ofta tar upp samband. "Hen kan till och med ta texter från yrkesämnena och få in grammatiken." Svenskläraren samarbetar mycket med yrkeskurserna när det gäller redovisningar, säger ytterligare en elev. Eleverna uppger att det verkar vara lättare med så kallad infärgning i vissa ämnen än andra och nämner matematiken. De tillägger dock att de ändå har haft matematikuppgifter som handlat om yrkesområdet.

Lärarna uppger i intervjuerna att i vissa ämnen som idrott och hälsa är det naturligt med ämnesintegrering kring exempelvis ledarrollen, sådant som eleverna kommer att arbeta med under APL och yrkeslivet. "I idrott och hälsa kan

2017-06-05

7 (14)

Dnr 40-2016:202

vi till exempel när det gäller ergonomi färga in och visa hur man ska lyfta barn” säger en lärare. Vidare beskrivs hur eleverna får med sig en ”lekbänk” som de kan använda ute i verksamheterna. Även i naturkunskapen kan de få tips om vad de kan ta upp med barn och vuxna som de ska arbeta med, säger en annan lärare. Ytterligare en lärare uppger att eleverna kan få en uppgift i samhällskunskap som handlar om att, för små barn i förskola och skola, förklara vad demokrati är. Andra exempel på ämnesintegrering som tas upp under lärarintervjuerna handlar bland annat om kroppsspråk, manligt och kvinnligt, politik, miljöperspektivet, migration, konsekvensetik, hållbar utveckling, att förstå och tolka – ”sådant som är viktigt för våra elever”. En lärare för fram att hela programmet är tvärvetenskapligt, att i yrkeskurserna ingår samhällskunskap, historia och även andra ämnen. ”Vi infärgar nog mer än vad vi tänker på.” Vi skulle dock kunna jobba mer med matematiken och till exempel koppla den till kursen Pedagogiskt arbete, där är vi inte nu, säger en lärare.

Det förekommer kollegialt lärande

Är man engagerad lärare så är det svårt att inte ha kollegialt lärande, säger en lärare i intervjun. ”Vi har det hela tiden, automatiskt.” Lärarna beskriver hur de, i det gemensamma arbetsrummet, diskuterar hur de kan lägga upp lektioner och om hur eleverna fungerar. Vi bollar med varandra i arbetsrummet hela tiden, det blir en indirekt spegling, säger en lärare. Arbetslaget har också tagit fram gemensamma klassrumsstrukturer, tider och ordningsregler. Lärarna är eniga om att det är ”högt i tak” och att man kan besöka kollegors lektioner. Några systematiska observationer i kollegors undervisning förekommer dock inte innevarande läsår.

Lärarna i de gymnasiegemensamma ämnena uttrycker önskemål om mer kollegialt lärande och de beskriver hur dagordningen vid onsdagsmötena i arbetslaget ska läggas om så att det blir mer tid för pedagogiska frågor. ”Efter fyrtio minuter ska vi diskutera sådant som är viktigt.” Yrkeslärarna säger att de upplever att det informella lärandet mellan kollegor är lättare i yrkesämnena där de oftare arbetar över ämnesgränserna och gör saker ihop. ”Vi har mer att göra med varandra på inriktningarna och borde bli bättre på utbyte mellan yrkeslärare och lärare i gymnasiegemensamma ämnen.”

Rektorn uppger att den gemensamt genomförda kompetensutvecklingen kring APL som hela arbetslaget genomfört har bidragit till det kollegiala lärandet. Rektorn redogör vidare för att nästa läsår ska alla lärare vara med i något som kallas *Kollegieliftet*, efter en modell som hämtats från Skolverkets *Läsliftet* och

2017-06-05

8 (14)

Dnr 40-2016:202

Matematiklyftet. Tid ska avsättas för möten och skolans förstelärare ska leda arbetet, vilket ska ske i tvärgrupper. Kanske skiftas grupperna under läsåret, säger rektorn.

1.2 Ges eleverna möjlighet till helhet och sammanhang i sin utbildning genom att APL och den skolförlagda utbildningen ömsesidigt bidrar till att utveckla de kunskaper som framgår av examensmålen?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna ges möjlighet till helhet och sammanhang genom att den skolförlagda utbildningen på många sätt kopplas samman med det arbetsplatsförlagda lärandet.

Välutarbetade underlag för APL och en kontakt mellan skolan och handledarna både innan, under och efter elevernas APL-perioder leder enligt Skolinspektionens bedömning till att eleverna får möjlighet till helhet och sammanhang i sin utbildning. Granskningen visar att hänsyn tas till examensmålen vid planeringen av vilka kurser och elevuppgifter som ska läggas ut på APL. Eleverna får feedback från både handledare och lärare under APL och perioderna utvärderas av såväl elever som handledare i syfte att utveckla APL.

Slutligen visar granskningen att kursmoment från de gymnasiegemensamma ämnena i ringa omfattning beaktas i planeringen av APL. Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver reflektera över om och hur de gymnasiegemensamma ämnena skulle kunna bidra med ytterligare aspekter och perspektiv vid APL.

Lärare och handledare samverkar kring planering, genomförande och uppföljning av APL

Enligt rektorn har eleverna på Virginska gymnasiets barn- och fritidsprogram 21 veckor APL. I årskurs 1 har eleverna en grundläggande fem-veckorsperiod och i årskurs 2 och 3 är APL fyra veckor på höstterminen och fyra på vårterminen. Yrkeslärarna beskriver att med APL på samma arbetsplats ska eleverna kunna följa och reflektera över utvecklingsprocesser. Lärarna beskriver vidare att en röd tråd ska genomsyra yrkesämnena med utgångspunkt i examensmålen och APL planeras också utifrån detta. Enligt lärarna går de varje år igenom vilka kurser eller delar av kurser som ska ligga på APL och i detta arbete uppger lärarna att hänsyn tas till handledares utvärderingar av tidigare APL.

2017-06-05

9 (14)

Dnr 40-2016:202

Lärarna beskriver hur all information om APL finns i en APL-pärm för varje elev. Vidare att eleverna ska presentera innehållet för sin handledare. I pärmen som visas Skolinspektionen finns bland annat kursbeskrivningar, examensmål, elevuppgifter och skattningsscheman för elever och handledare. Att ta fram alla underlag har enligt lärarna varit ett gemensamt utvecklingsarbete sedan 2011, tillsammans med handledare och representanter för yrkeslivet.

De tre APL-ansvariga på skolan uppger att de har kontakt med cheferna i olika verksamheter för att ta fram lämpliga APL-platser. "Vi försöker på olika sätt få handledarna att gå Skolverkets digitala handledarutbildning, men det är handledarnas chefer som måste släppa till tid för detta", säger en av de APL-ansvariga.

Lärarna beskriver hur handledarna, inför varje APL-period, bjuds in till en träff på skolan och att examensmålen finns på dagordningen för mötet. "Handledarna får information om syftet med APL, uppgifter som eleverna ska utföra samt praktiska detaljer", säger en lärare. Vidare att ungefär tre fjärdedelar av handledarna brukar närvara vid träffarna. "För de handledare som inte deltagit vid träffen får vi lägga in mer tid vid våra besök", säger en av yrkeslärarna. En annan yrkeslärare beskriver hur nya handledare brukar få längre besök av den yrkeslärare som har eleven. Vidare beskrivs att när yrkeslärarna är ute på besök genomförs ett trepartssamtal mellan elev, handledare och ansvarig yrkeslärare. Det man kommer fram till under samtalet dokumenteras, enligt lärarna.

"Vi pratar om att få mer bedömning vid trepartssamtalet", säger en av de APL-ansvariga lärarna. "Att bättre tydliggöra kunskapskraven för handledarna skulle kanske göra att mer skulle kunna bedömas ute på APL, eftersom eleverna tycker om att vara ute, men det är svårt", tillägger läraren.

Yrkeslärarna beskriver att ju mer handledarna är involverade, desto nöjdare är de i sin roll. "De förstår hur viktiga de är." Yrkeslärarna anser att de har kommit långt i samarbetet med handledarna. "De får titta på sin egen verksamhet och tänka ut hur de kan synliggöra den för eleverna. Det blir kompetensutveckling för dem."

I intervjun med lärarna i de gymnasiegemensamma ämnena framkommer att de inte lägger ut uppgifter från sina ämnen på APL. I svenska får dock eleverna arbeta med sin rapport och redovisningar från APL. I svenska får eleverna också reflektera kring vad de lärt sig under APL. Läraren i religion säger att eleverna skulle kunna få med sig några frågeställningar kring etik och moral. "Men det får inte snurra till det för eleverna" tillägger läraren. "Vi får inte skicka med för mycket, det kan bli svårt för verksamheterna."

2017-06-05

10 (14)

Dnr 40-2016:202

Lärarna i de gymnasiegemensamma ämnena uppger att tanken är att de i höst ska följa med på APL-besök, men att det då måste finnas tid för detta.

Eleverna i årskurs 3 beskriver att det är stort fokus på APL och att alla lärare tar hänsyn till elevernas förberedelser, genomförandet och efterarbetet. En elev säger att eleverna så här i slutet av utbildningen ser hur de själva har utvecklats och att handledarna ser det också. När lärarna kommer ut efter halva APL-tiden har man ett möte på en timme ungefär, säger en elev. "Läraren frågar hur det gått och frågar om uppgifterna och gör en halvtidsbedömning. Vi och handledaren gör också en bedömning." Efter genomförd APL redovisar eleverna sina uppgifter vid ett seminarium och de redovisar även skriftligt. Eleverna uppfattar att handledarna har god kunskap om vad eleverna läser i skolan, "annars finns det ju i APL-pärmen", säger en elev.

De intervjuade handledarna tycker att de får god information och att handledarträffarna ger tillfällen till dialog. Vid mötena frågade de oss vad de behövde lägga in i undervisningen, säger en handledare. De uppger vidare att kontakten med yrkeslärarna är bra såväl före som under APL. Handledarna får också vid utvärderingar berätta vad de tycker. Utformandet av de bedömningsblanketter som reviderats och nu används har vi fått tycka till om, säger en handledare.

Företrädare för arbetslivet medverkar i den skolförlagda delen av undervisningen

Dagarna innan Skolinspektionens granskningsbesök hade skolan besök av företrädare för det sociala verksamhetsområdet. De berättade om olika arbeten inom sektorn och svarade på elevernas frågor. En handikappkonsulent och en idrottskonsulent har också nyligen varit på besök. Det är yrkeslärarna som är drivande och som ordnar besöken, enligt rektorn.

Svårast är det att få besök av företrädare för det pedagogiska verksamhetsområdet, förskolor, skolor och fritidsverksamheter, enligt lärarna. "Personalen där är väldigt hårt pressade, de hinner inte med några besök." "Det omvända, den kompetensutveckling vi fick förra läsåret, då vi var ute i yrkeslivet varje onsdag, var det bästa vi har gjort", säger en av yrkeslärarna. Ett annat sätt att knyta arbetslivet till studierna är att låta eleverna göra fältstudier tillsammans, intervjua och ta bilder, uppger en annan lärare. I en presentation av programmet som används vid olika tillfällen beskrivs följande samarbeten med branscherna: förskolans dag, studiebesök i verksamheterna, Sveaskolans särskola bjuds in till skapande aktiviteter på Virginska, rastaktiviteter för grundskolor, aktivitetsdag för grundskolan.

2017-06-05

11 (14)

Dnr 40-2016:202

2. Skapar rektor förutsättningar för samverkan mellan lärare på yrkesprogrammen och mellan utbildningens olika delar så att eleverna får den helhet och det sammanhang som behövs för att utveckla de kunskaper som uttrycks i examensmålen?

Enligt 2 kap. 9 § skollagen (2010:800) ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. I 2 kap. 10 § skollagen framgår att rektor beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Av förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165 s. 648) framkommer att [rektors] besluten kan röra exempelvis personalens ansvarsområden, schemaläggning eller barnens och elevernas fördelning på klasser eller grupper.

Av läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 11) framgår att rektor som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar bland annat för att:

- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- skolans arbete med kunskapsområden, där flera ämnen ska bidra och samordnas så att de utgör en helhet för eleven.

2.1 Säkerställer rektor att innehållsliga och kulturella förutsättningar stödjer en sammanhållen utbildning?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorns arbete med att säkerställa att innehållsliga och kulturella förutsättningar stödjer en sammanhållen utbildning fungerar väl.

Granskningen visar att rektor uppmuntrar samverkan mellan lärarna. Lärarna diskuterar, utvärderar och utvecklar regelbundet undervisningen och APL. Detta ger enligt Skolinspektionens bedömning en god grund för att eleverna ska få en sammanhållen och ändamålsenlig utbildning.

Handledarna uppmuntras att gå Skolverkets handledarutbildning och inför varje APL-period bjuds handledarna in till en träff där man bland annat tar upp examensmålen. Detta arbete bidrar enligt Skolinspektionens bedömning till att handledarna har de nödvändiga kunskaper som krävs för uppdraget.

2017-06-05

12 (14)

Dnr 40-2016:202

Samverkan mellan yrkeslärare och lärare i gymnasiegemensamma ämnen prioriteras

I intervju med rektorn framgår tydligt hur han eftersträvar ett nära samarbete mellan lärarna som undervisar på programmet. Att se till att lärarna har sina arbetsplatser i närheten av varandra är ett sätt att underlätta för samverkan, säger rektorn. Rektorn beskriver vidare att han delegerat många uppgifter som hör till det pedagogiska utvecklingsarbetet till arbetslagsledaren och att han är mycket nöjd med hur det framskrider. Med få undantag är alla lärare med i olika ämnesövergripande projekt och programarbetslaget är väl sammansvetsat, enligt rektorn.

Även eleverna uppfattar att lärarna samverkar. De beskriver att lärarna känner till vad eleverna gör i olika ämnen och att de kan vända sig till vem som helst i arbetslaget, eller till rektorn med frågor. En elev uttrycker det som att "de är som en enda stor familj."

Lärarna beskriver att rektorn håller sig uppdaterad genom att vara med på arbetslagsmöten och i samtal med arbetslagsledaren och enskilda lärare och när han pratar med elever. Rektorn är relativt ny på programmet och det har hänt mycket till det bättre sedan han kom, säger flera av lärarna. "Han rör sig mycket i korridorer och i matsalen, men jag tror inte han vet på detaljnivå hur vi arbetar" säger en lärare. Lärarna är dock eniga om att rektorn uppmuntrar och underlättar samverkan mellan lärarna. "Rektorn jobbar mycket med värdegrund och tillit och han litar på oss fullt ut", säger en lärare. "Man måste ta ansvar själv som lärare och som elev, där har vi samma syn i arbetslaget", säger en annan lärare. "Vi bestämmer oss för att utveckla vårt ämnesövergripande samarbete och då får vi planera in det." "Vi är självgående, vi har drivet", tillägger ytterligare en lärare.

Handledarna får nödvändig information

I granskningen framkommer att det inte är så många handledare som gått Skolverkets handledarutbildning, främst på grund av tidsbrist. Rektorn uppger att skolan försöker motivera handledarnas chefer att låta handledarna gå den utbildningen. Även i det lokala programrådet tar man upp bristen på utbildade handledare, enligt APL-ansvariga.

Att skolans arbete med APL-pärmen och de regelbundna handledarträffarna ger handledarna nödvändig information, bland annat om examensmål, samt möjligheter till samverkan med skolan, framhåller både lärare och handledare i

2017-06-05

13 (14)

Dnr 40-2016:202

intervjuerna. Yrkeslärares täta kontakter med handledarna bidrar också till ökad kunskap, enligt lärarna.

En av handledarna som intervjuats har gått handledarutbildningar, dels Skolverkets men också den egna arbetsgivarens. Utbildningarna gav enligt handledaren nyttiga kunskaper och ett bra stöd när det gäller den roll som man har som handledare.

2.2 Ger organisation och ledarskap förutsättningar för lärare att samverka i syfte att skapa helhet och sammanhang i utbildningen för eleverna?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorns arbete med att organisera och leda lärarnas arbete fungerar väl.

Granskningen visar att med några få undantag ingår lärarna på barn- och fritidsprogrammet i ett programarbetslag och de sitter i samma eller närliggande arbetsrum, vilket underlättar såväl organiserade som informella samarbeten. Granskningen visar vidare det finns avsatt tid för lärarna att mötas och planera lämpliga samarbeten. Specifik tid finns för att diskutera praktiska frågor och enskilda elevärenden vilket leder till att övrig planeringstid kan användas för pedagogiska frågor och samverkan. Detta ger enligt Skolinspektionens bedömning en möjlighet till ändamålsenliga samarbeten inom lämpliga ämnen och kurser vilket skapar förutsättningar för helhet och sammanhang i utbildningen för eleverna.

Att några av lärarna i gymnasiegemensamma ämnen hör till andra arbetslag utgör i vissa fall hinder för planering av gemensamma projekt. Lärarna försöker dock hitta tid och möjligheter för samverkan även med dessa lärare

Organiseringen av arbetslag ger lärarna förutsättningar att samverka

Att lärarna som undervisar i gymnasiegemensamma ämnen och yrkeslärarna är organiserade i ett programarbetslag ger goda förutsättningar för samverkan mellan olika ämnen, enligt lärarna. De beskriver vidare att de sitter vägg i vägg i två arbetsrum vilket underlättar samarbetet. Endast två av de 13 lärarna tillhör andra arbetslag. Med dessa lärare försöker vi ändå hitta tid och möjligheter för samverkan, säger en lärare. "Vi ses ju och delar personalrum." Läraren i naturkunskap är med i ett annat arbetslag men hen följer till exempel ändå med på utflykter med övernattnings, säger en idrottslärare. "Då får vi med naturkunskapen också."

Det finns tid och möjlighet till samplanering

2017-06-05

14 (14)

Dnr 40-2016:202

"Schema och tjänstefördelning styr ju mycket som gör att det kan bli svårt att samverka", säger en lärare. "Det handlar inte om rektorn på den egna skolan utan snarare formen för gymnasieskolan", säger en annan lärare. "Det är många parametrar som ska funka." Flera lärare är dock eniga om att de har haft väldigt bra stöd från rektorn och schemaläggaren. "De lyssnar in fantastiskt, det går alltid att ändra utifrån vad som blir bäst helhet för eleverna", säger en lärare och tillägger: "Vi har en magisk schemaläggare."

Vid intervjuerna framkommer att lärarna har arbetslagsmöte varje onsdag. Då ska pedagogiska frågor som exempelvis samverkan tas upp. Möten med Elevhälsan kring olika elever hålls på tisdagar och arbetsplatsträff (Apt) genomförs var sjätte vecka. Ämnesträffar sker två gånger per termin, enligt lärarna. Under de senaste tre åren har det varit ganska mycket fokus på inriktningarna, att profilera dem och mycket av mötestiden gått åt till det, säger en lärare. Nu finns planering och underlag utarbetade för alla tre åren i något skolan kallar "Den röda tråden". De exempel på ämnesövergripande projekt som nämnts ovan började planeras under en studiedag med hela arbetslaget. "Vi kom med idéer och projekten lades sedan in i planeringen", säger en lärare. Några av lärarna säger att de önskat mer tid för samverkan och att det från innevarande vecka har avsatts en timme i veckan för pedagogiska diskussioner. "Nu när arbetet med profileringen och röda tråden är genomfört och vi kan ägna oss åt att utveckla våra arbetssätt", säger en lärare.

I ärendets slutliga handläggning har utredare Ulrika Sutorius och juristen Ingegård Hilborn deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Gabriel Brandström
Enhetschef

Ingrid Åsgård
Föredragande

Bilagor

Bilaga 1 Författningsstöd

Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

1 kap. 3 §

Definitioner

I denna lag avses med

- *Undervisning*: sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till att utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden,
- *Utbildning*: den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål.

Prop. 2009/10:165 s. 218 ff.

[Om undervisning] Även i vuxenutbildningen och till viss del i gymnasieskolan har begreppet en vid betydelse. Vid t.ex. arbetsplatsförlagt lärande eller vid distansutbildning kan lärarrollen mer vara inriktad mot handledning och mentorskap än i de skolförlagda delarna av ungdomsskolan, samtidigt som undervisningsbegreppet i andra utbildningsmodeller innebär en mer traditionell lärarroll.

[Om utbildning] Även i den nya skollagen finns behov av en övergripande term som beskriver all den verksamhet som omfattas av de övergripande målen i skolförfattningarna. Denna term bör vara utbildning, vilket därmed blir ett vidare begrepp än undervisning och även kan omfatta annan verksamhet än undervisning i den inre och yttre miljön, t.ex. på skolgården och i matsalen eller organiserat lärande förlagt till en arbetsplats. Utbildning kan dessutom omfatta annan verksamhet som äger rum t.ex. vid lägerskolor, utflykter eller olika former av praktik eller annan verksamhetsförlagd verksamhet.

2 kap. 9 §

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor.

Prop. 2009/10:165 s. 647

Rektorns och förskolechefens lednings- och samordningsansvar enligt paragrafen avser generella frågor, till exempel om **den övergripande organisationen av det pedagogiska arbetet**, arbetet med barn och elever i behov av särskilt stöd, skolans kontakter med arbetslivet, formerna för samarbete med hemmen samt **kompetensutveckling av personalen**. Det är inte möjligt att i lagen göra någon fullständig uppräkningslista av vilka uppgifter som omfattas av det pedagogiska lednings- och samordningsansvaret. En utgångspunkt är dock att rektorn och förskolechefen ska ha ansvaret för sådana mer övergripande frågor där ett särskilt ansvar i egenskap av skolledare framstår som normalt och naturligt.

2 kap. 10 §

Rektorn och förskolechefen beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektor och förskolechefen fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar

Prop. 2009/10:165 s. 648

I det ansvar som rektor och förskolechef har enligt 9 § att fungera som ledare och samordnare av det pedagogiska arbetet ingår att dessa personer också fattar de beslut som ett sådant ansvar kräver. Bestämmelsen om att rektor och förskolechef beslutar om enhetens inre organisation ska läsas mot denna bakgrund. Besluten kan röra exempelvis **personalens ansvarsområden, schemaläggning eller barnens och elevernas fördelning på klasser eller grupper**.

2 kap. 34 §

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling.

Huvudmannen ska se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.

Prop. 2009/10:165 s. 282

Huvudmannen ska ge förutsättningar, bl.a. ekonomiskt och tidsmässigt, för **kompetensutveckling**. Det närmare innehållet i kompetensutvecklingen är emellertid enligt regeringens uppfattning främst en fråga för de professionella i förskolan och skolan att besluta om. Detta speglar bättre den ordning som råder i dag och som kommer till uttryck i den reglering av kompetensutveckling

som finns inom ramen för gällande avtal på lärområdet. Kompetensutveckling ska bygga på en kontinuerlig analys av behoven i förskolan och skolan och hos den enskilde förskolläraren eller läraren.

15 kap. 2 §

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper.

Utbildningen i gymnasieskolan ska i huvudsak bygga på de kunskaper eleverna har fått i grundskolan eller i motsvarande utbildning.

Prop. 2009/10:165 s. 411

Utöver att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt förbereda för ett aktivt deltagande i samhällslivet ska gymnasieskolan, liksom grundskolan, **bidra till personlig utveckling och social gemenskap**. Utbildningen i gymnasieskolan ska ge eleverna förutsättningar att **utveckla sina kunskaper och som en förberedelse för kommande arbetsliv ska detta ske såväl självständigt som tillsammans med andra**. Utbildningen i gymnasieskolan ska vidare utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och som en bas för rekrytering till högskolesektorn.

□ 16 kap 6 §

För varje nationellt program ska det finnas examensmål som innehåller mål för programmet.

Prop. 2008/09:199 s. 117 f.

Utbildningen i gymnasieskolan ska leda till en examen. Examensmålen ska, som namnet anger, ligga till grund för planeringen av utbildningen och undervisningen från elevens första dag på programmet. I dag kan gymnasieutbildningen upplevas som alltför fragmentiserad. Det stora smörgåsbord av utbildningsvägar som erbjuds eleverna och det stora kursutbud som, åtminstone i teorin, finns att välja på, leder till oöverskådlighet. Det kan vara svårt för kommande arbetsgivare och andra avnämare att förstå vad utbildningen kvalificerar för. **Examensmålen ska styra utbildningen och gymnasiearbetets utformning och innehåll**. Därför måste även inriktningar, yrkesutgångar och särskilda varianter på programmen kunna kopplas till examensmålen. Målen ska vara så tydliga att de kan förstås av elever och föräldrar, arbetsgivare och andra avnämare. Examensmålen måste dock medge viss flexibilitet inom programfördjupningen och vid utformningen av de särskilda varianter som efter Statens skolverks godkännande ska få anordnas.

Examensmålen beslutas av regeringen i förordning.

16 kap. 26 §

Utbildningen på yrkesprogram syftar till en yrkesexamen och utbildningen på högskoleförberedande program syftar till en högskoleförberedande examen. Båda dessa examina kallas gymnasieexamen.

För elever som har betyg från en utbildning som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng på ett nationellt program ska gymnasieexamen utfärdas, om villkoren i 27 eller 28 § är uppfyllda.

Gymnasieförordning (2010:2039)

1 kap. 3 §

I förordningen avses med

- *Arbetsplatsförlagt lärande*: lärande på ett program som genom förs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan.
- *Gymnasiegemensamma ämnen*: de ämnen som ska ingå i nationella program i gymnasieskolan i den omfattning som framgår av bilaga 3 till skollagen.
- *Karaktärsämnen*: de ämnen genom vilka ett program får sin karaktär.
- *Programfördjupning*: sådana ämnen eller kurser som inom examensmålen eller programmålen kompletterar de gymnasiegemensamma och programgemensamma ämnena och som Skolverket meddelat föreskrifter om enligt 4 kap. 5 §.
- *Programgemensamma ämnen*: kurser i gymnasiegemensamma ämnen utöver den omfattning som anges i bilaga 3 respektive bilaga 5 till skollagen eller andra kurser och som ska läsas av alla elever på programmet.
- *Yrkesämnen*: yrkesinriktade karaktärsämnen.

1 kap. 8 §

För yrkesprogrammen i gymnasieskolan ska det finnas ett eller flera lokala programråd för samverkan mellan skola och arbetsliv.

4 kap. 12 §

Arbetsplatsförlagt lärande ska förekomma på alla yrkesprogram i gymnasieskolan i minst 15 veckor.

Huvudmannen ansvar för att skaffa platser för det arbetsplatsförlagda lärandet och att detta uppfyller de krav som finns för utbildningen. Rektorn beslutar om hela eller delar av kurser ska förläggas till arbetsplatser och om hur fördelningen över läsåren ska göras.

4 kap. 13 §

Om arbetsplatsförlagt lärande inte kan erbjudas på ett yrkesprogram i gymnasieskolan, får utbildningen anordnas bara om

1. Planerade platser för arbetsplatsförlagt lärande inte kan tillhandahållas på grund av omständigheter som huvudmannen inte kunnat råda över, eller
2. Utbildningen av säkerhetsskäl inte kan förläggas till en arbetsplats utanför skolan.

Det arbetsplatsförlagda lärandet ska i de fall som avses i första stycket bytas ut mot motsvarande utbildning förlagd till skolan. Innan huvudmannen för en gymnasieskola beslutar om detta ska huvudmannen samråda med det lokala programrådet.

4 kap. 14 §

För en elev som deltar i arbetsplatsförlagt lärande ska det utses en handledare på arbetsplatsen. Som handledare får bara den anlitas som har nödvändiga kunskaper och erfarenheter för uppdraget och som även i övrigt bedöms vara lämplig.

Förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan, Lgy 11**Kapitel 1**Skolans uppdrag

Huvuduppgiften för gymnasieskolan är att förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att eleverna ska tillägna sig och utveckla kunskaper. Utbildningen ska främja elevernas utveckling till ansvarsställande människor, som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet. Den ska bidra till elevernas allsidiga utveckling.

Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetsliv, ny teknologi, internationaliseringen och miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja att pröva och omsätta nya idéer i handling och att lösa problem. Eleverna ska i skolan få utveckla sin förmåga att ta initiativ och ansvar och att arbeta både självständigt och tillsammans med andra. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar *entreprenörskap, företagande och innovationstänkande*. Därigenom ökar elevernas möjligheter att kunna starta och driva företag. Entreprenöriella förmågor är värdefulla för arbetslivet, samhällslivet och vidare studier. Vidare ska skolan utveckla elevernas kommunikativa och sociala kompetens samt uppmärksamma hälso- livsstils- och konsumentfrågor. Skolan ska även sträva efter att ge eleverna förutsättningar att regelbundet bedriva fysiska aktiviteter.

Utvecklingen i yrkeslivet innebär bland annat att det behövs gränsöverskridande mellan olika yrkesområden och att krav ställs på medvetenhet om såväl egen som andras kompetens. Detta ställer i sin tur krav på skolans arbetsformer och arbetsorganisation.

Kunskaper och lärande

Skolans uppdrag att förmedla kunskaper förutsätter en aktiv diskussion om kunskapsbegrepp, om vad som är viktig kunskap idag och i framtiden och om hur kunskapsutveckling sker. Olika aspekter på kunskap är naturliga utgångspunkter i en sådan diskussion.

Kunskap är inte något entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen.

Elevernas kunskapsutveckling är beroende av om de får möjlighet att se samband. Skolan ska ge eleverna möjligheter att få överblick och sammanhang. Eleverna ska få möjlighet att reflektera över sina erfarenheter och tillämpa sina kunskaper.

Skolan kan inte ensam förmedla alla de kunskaper som eleverna kommer att behöva. Det väsentliga är att skolan skapar de bästa samlade förutsättningarna

för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. I det sammanhanget ska skolan ta till vara de kunskaper och erfarenheter som finns i det omgivande samhället och som eleverna har från bl.a. arbetslivet. Den värld som eleven möter i skolan och det arbete som eleven deltar i ska förbereda för livet efter skolan.

Varje elev ska få stimulans att växa med uppgifterna och möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar. Varje elev ska möta respekt för sin person och sitt arbete. Eleverna ska bli medvetna om att nya kunskaper och insikter är förutsättningar för personlig utveckling detta ska syfta till att grundlägga en positiv inställning till lärande och att återskapa en sådan inställning hos elever med negativa skolerfarenheter. Skolan ska stärka elevernas tro på sig själva och på framtiden.

Kapitel 2.1

Läraren ska

- I undervisningen skapa en sådan balans mellan teoretiska och praktiska kunskaper som främjar elevernas lärande,
- Samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen,
- Organisera och genomföra arbetet så att eleven
 - Får möjlighet att arbeta ämnesövergripande.

Kapitel 2.6

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- Samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- Skolans arbete med kunskapsområden, där flera ämnen ska bidra och samordnas så att de utgör en helhet för eleven,
- Lärarna anpassar undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar.

Förordning (SKOLFS 2010:14) om examensmål för gymnasieskolans nationella program

1 § För gymnasieskolans nationella program ska de examensmål gälla som framgår av bilagan till denna förordning. Dessa mål gäller utöver de gemensamma kunskapsmål för gymnasieskolans nationella program som anges i förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.

*Examensmål***Barn- och fritidsprogrammet**

Barn- och fritidsprogrammet är ett yrkesprogram. Efter examen från programmet ska eleverna ha de kunskaper som behövs för att arbeta med barn, ungdomar eller vuxna inom pedagogiska och sociala yrkesområden eller i fritids- och friskvårdssektorn. Inom programmet ska eleverna också ges möjlighet att läsa kurser som förbereder för högskolestudier inom dessa områden.

Utbildningen ska utveckla elevernas kunskaper i pedagogik och deras färdigheter att utföra arbetsuppgifter som förekommer inom de verksamheter programmet utbildar för. Utbildningen ska leda till att eleverna, beroende på inriktning, kan möta, assistera och stödja barn, ungdomar eller vuxna i deras utveckling.

Kunskaper om människors hälsa och levnadsvanor och om olika former av hälsofrämjande arbete är också centralt inom programmet. Arbetsmiljö- och arbetsorganisationsfrågor ska ingå i utbildningen för att förebygga arbetsskador och för att främja god hälsa.

Kännetecknande för de verksamheter som programmet utbildar för är samverkan, samarbete och kommunikation. För att arbeta med människor krävs bland annat förmåga att lyhört, kreativt och med omdöme skapa optimala förutsättningar för alla människors delaktigheter och lärande. Utbildningen ska därför ge eleverna möjlighet att särskilt utveckla dessa förmågor.

Verksamheternas betoning på arbete med människor gör att ett etiskt förhållningssätt ska vara centralt i utbildningen. Kunskaper om grundläggande demokratiska värden och internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter är viktiga i de verksamheter som utbildningen förbereder för. Genom utbildningens betoning på möten mellan människor ska eleverna ges möjlighet att reflektera över och diskutera sociala och kulturella frågor.

Flera av de verksamheter som programmet utbildar för innebär arbete med människors hälsa. Därför ska utbildningen leda till att eleverna utvecklar ett hälsofrämjande förhållningssätt. Eleverna ska också utifrån kunskaper om

människors lärande och levnadsmiljöer kunna analysera och reflektera över människors olika levnadsvillkor och möjligheter att utvecklas. Utbildningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla ett vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt.

Utbildningen ska inriktas mot problemlösning och stimulera till handlingsberedskap. Eleverna ska därför genomföra uppgifter och lösa praktiska problem såväl självständigt som i samarbete med andra. De ska också utveckla kunskaper i att planera, genomföra, dokumentera och utvärdera arbetet, såväl på verksamhets- som på individnivå.

Utbildningen ska ge eleverna möjligheter att utveckla initiativförmåga och kreativitet för att kunna arbeta på ett utvecklingsinriktat sätt. Elevernas medverkan vid val av arbetsformer och innehåll i studierna har därför en särskild pedagogisk innebörd. Utbildningen kan även förbereda för eget företagande inom området.

Arbetsplatsförlagt lärande ska förekomma på alla yrkesprogram. Det arbetsplatsförlagda lärandet ska bidra till att eleverna utvecklar sina yrkeskunskaper och en yrkesidentitet samt förstår yrkeskulturer och blir en del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats. Det arbetsplatsförlagda lärandet kan också ge inblick i företagandets villkor.

Examensmålet gäller för både skolförlagd utbildning och lärarutbildning.

Utdrag ur Kommentarer till examensmålen i Skolverkets skrift Gymnasieskola 11 (s 65)

Eleverna ska ges möjlighet att läsa kurser som förbereder till högskolestudier inom de områden programmet riktar sig mot. Under utbildningen behöver eleven ta ställning om hon eller han vill studera vidare på högskola för att i så fall kunna göra val som leder till grundläggande eller särskild högskolebehovighet.

Examensmålen betonar pedagogiska kunskaper och färdigheter. Dessa kunskaper är speciellt viktiga för att kunna möta, stödja och utveckla människors lärande, utveckling, hälsa och välbefinnande. Då krävs också de pedagogiska färdigheterna att planera, genomföra, dokumentera och utvärdera verksamheten.

Eleverna ska utveckla sin kommunikativa förmåga. Även arbetssättet under utbildningen ska på olika sätt främja den kommunikativa förmågan hos eleverna.

Arbetet med människor kräver ett etiskt förhållningssätt. Det handlar om att bemöta människor på ett respektfullt sätt där alla människors lika värde är ut-

gångspunkten och att alltid handla utifrån lagfästa demokratiska värden och mänskliga rättigheter som också ingår i internationella överenskommelser.

Eleverna ska ges möjlighet att utveckla ett vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt. Det innebär att utveckla färdigheter i att granska och värdera information från olika källor samt att förhålla sig kritisk till informationen.

I examensmålen syns skrivningar om initiativförmåga, kreativitet, problemlösning och handlingsberedskap. Eleverna ska därför under utbildningen ges möjligheter att lösa problem såväl självständigt som i samarbete med andra.

Bygg- och anläggningsprogrammet

Bygg- och anläggningsprogrammet är ett yrkesprogram. Efter examen från programmet ska eleverna ha de kunskaper som behövs för att arbeta inom något av bygg- och anläggningsbranschens yrken, till exempel som anläggningsarbetare, anläggningsmaskinförare, byggnadsarbetare, byggnadsmålare eller plåtslagare.

Utbildningen ska utveckla elevernas kunskaper om och färdigheter i byggnation och anläggning vid till exempel nyproduktion, ombyggnad och renovering. Eftersom bygg- och anläggningsarbete påverkar samhällets infrastruktur och de miljöer man vistas i ska utbildningen ge kunskaper om ett rationellt, säkert och miljömässigt hållbart byggande. Utbildningen ska också ge kunskaper om branschens olika yrken och arbetsprocesser samt om entreprenörskap och företagande, vilket ger en god grund för samverkan på arbetsplatsen och med kunder.

Byggarbetsplatsen är föränderlig och arbetet sker både inomhus och utomhus. Dessutom förändras och utvecklas arbetsmetoder, material, verktyg och hjälpmedel. Detta ställer krav på ett flexibelt förhållningssätt och kontinuerligt lärande i arbetslivet. Utbildningen ska därför utveckla elevernas kreativitet och initiativförmåga. De ska kunna arbeta självständigt och tillsammans med andra. Arbetet ska genomföras på ett ergonomiskt, hälsosamt och säkert sätt för att förebygga förslitningar och andra arbetsskador. Utbildningen ska ge kunskaper om arbetsmiljöregler och säkerhetsbestämmelser.

Bygg- och anläggningsbranschen hanterar stora ekonomiska värden. Arbetet genomförs utifrån kundens beställning och i enlighet med gällande lagar, föreskrifter och andra bestämmelser. Utbildningen ska därför ge eleverna kunskaper om och färdigheter i att planera, genomföra dokumentera och kvalitetssäkra arbetet med tidsenliga metoder och hjälpmedel. Eleverna ska kunna välja, använda och vårda material, verktyg och maskiner med hänsyn till säkerhet samt

miljö, kvalitet och ekonomi, både när det gäller produktions- och livscykelkostnader. Utbildningen ska även utveckla elevernas förmåga att lösa problem i det dagliga arbetet och att ta till vara på erfarenheter av tidigare byggprojekt.

Utbildningen ska utveckla elevernas förståelse av sin egen och yrkets betydelse i arbets- och samhällslivet. I samarbetet på arbetsplatsen och i kundrelationer ställs krav på kommunikationsförmåga och förståelse för andra människor och andra yrkesgrupper. Eleverna ska därför i alla ämnen arbeta med att utveckla sitt språk och få möjlighet att möta och diskutera olika perspektiv på människors livsvillkor i samhället.

Arbetsplatsförlagt lärande ska bidra till att eleverna utvecklar yrkeskunskaper och yrkesidentitet samt förstår yrkeskulturen och blir en del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats. Det arbetsplatsförlagda lärandet kan också ge inblick i företagandets villkor.

Examensmålen gäller för både skolförlagd utbildning och lärlingsutbildning.

Utdrag ur Kommentarer till examensmålen i Skolverkets skrift Gymnasieskola 11 (s 80)

Utbildningen ska ge eleven kunskaper om arbetsmetoder, material, verktyg och maskiner som är vanliga inom yrket. Det innebär att eleven ska få tillräckliga kunskaper för att planera och utföra enklare arbetsuppgifter självständig och även mer avancerade arbetsuppgifter med handledning samt för att dokumentera och kvalitetssäkra sitt arbete.

Utbildningen måste planeras och genomföras så att eleven utvecklar förståelse av att använda skyddsutrustning, arbeta ergonomiskt och skapa en hälsosam arbetsmiljö samt lär sig att identifiera och bedöma risker i olika arbetsmoment och situationer.

Eleverna ska ges kunskaper om ett miljömässigt hållbart byggande eftersom till exempel val av metoder och material får konsekvenser för samhällets infrastruktur och miljön. Det betyder att utbildningen ska utveckla elevens förmåga att göra medvetna val för en hållbar utveckling. Utbildningen ska utveckla elevens färdigheter i att, med hjälp av internet och på andra sätt, söka information om olika metoder, material, anvisningar och bestämmelser för bygg- och anläggningsarbete.

I examensmålen syns skrivningar om elevernas kreativitet och initiativ- och problemlösningsförmåga samt förmåga att arbeta självständigt och tillsammans med andra. Utbildningen ska ge eleven möjlighet att utveckla sin läsförmåga samt att söka information självständigt med olika hjälpmedel, att reflektera och att ta ansvar för den egna kunskapsutvecklingen.

Vård- och omsorgsprogrammet

Vård- och omsorgsprogrammet är ett yrkesprogram. Efter examen från programmet ska eleverna ha de kunskaper som behövs för att arbeta inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Inom programmet ska eleverna också ges möjligheter att läsa kurser som förbereder för högskolestudier främst inom dessa områden.

Utbildningen ska utveckla elevernas kunskaper om och färdigheter i vård, omvårdnads och omsorg samt ge kunskaper om hälsa, ohälsa och funktionsnedsättning. Inom vård och omsorg arbetar man med att bevara eller återställa människors hälsa och stödja deras förmåga att utveckla sina resurser. Arbetet utgår från en människosyn som betonar människors lika värde, mänsklig värdighet, livskvalitet och välbefinnande. Utbildningen ska därför utveckla elevernas kunskaper om människan i olika åldrar ur biologiska, psykologiska, sociala, kulturella och existentiella aspekter vid hälsa, ohälsa och funktionsnedsättning. I yrkesutövningen kombineras kunskaper från olika ämnesområden som medicin, pedagogik, sociologi, psykologi och vårdvetenskap. Utbildningen ska därför leda till att eleverna utvecklar en helhetssyn på människan och förståelse av livsstilens betydelse för hälsan.

Utbildningen ska utveckla elevernas förmåga att bemöta människor på ett yrkesmässigt sätt, kommunicera med respekt för individens integritet och ge människor möjlighet till delaktighet och inflytande. Eleverna ska också utveckla förståelse för människors olika behov och förutsättningar. Dessutom ska eleverna utveckla en förmåga att diskutera och ta ställning i etiska frågor som rör yrkesutövningen och att följa den etik om råder inom yrkesområdet.

Stora delar av yrkesområdet regleras i lagar och andra författningar. Utbildningen ska därför ge eleverna kunskaper om dessa bestämmelser.

Utbildningen ska utveckla elevernas förmåga till muntlig och skriftlig kommunikation, eftersom det skapar en grund för ett gott samarbete samt för att kunna ge korrekt och komplex information till patienter och andra brukare. Ett rikt och nyanserat språk är dessutom ett redskap för reflektion och lärande. Kunskaper i språk ökar möjligheterna att kommunicera med patienter och andra brukare samt att arbeta i andra länder. Utbildningen ska ge eleverna möjligheter till fördjupande studier i engelska.

I vård och omsorg används IT, andra digitala hjälpmedel och annan teknisk utrustning. Utbildningen ska därför ge eleverna möjlighet att lära sig hantera dessa.

Utbildningen ska ge eleverna färdigheter i att utföra de arbetsuppgifter som förekommer inom området, såsom stöd och hjälp med personlig vård, medicintekniska uppgifter, hushållsuppgifter samt administrativa, sociala och socialpedagogiska uppgifter. Dessa uppgifter ska utföras på ett yrkesmässigt sätt, dvs. etiskt, estetiskt, hygieniskt, rehabiliterande eller habiliterande, ergonomiskt och hälsofrämjande.

Att identifiera analysera och ta initiativ till att lösa problem i olika vård- och omsorgssituationer samt att se konsekvenser av handlingsalternativ är viktigt inom yrkesområdet. Därför ska utbildningen utveckla elevernas förmåga till detta liksom deras kreativitet, initiativförmåga och kvalitetsmedvetenhet. Utbildningen ska även förbereda för eget företagande inom området.

Utbildningen ska också ge eleverna kunskaper om vårdens och omsorgens historiska utveckling. Med detta som grund och med stöd av aktuell forskning ska eleverna utveckla förmåga att kritiskt granska invanda rutiner och kunna föreslå förändringar som innebär ökad kvalitet inom verksamhetsområdet.

Utbildningen ska ge kunskaper och insikter om arbetsmiljöns betydelse för fysisk, psyki9sk och social hälsa samt om hur man kan samverka för att skapa goda och jämlika arbetsförhållanden.

Arbetsplatsförlagt lärande ska förekomma på alla yrkesprogram. Det arbetsplatsförlagda lärandet ska bidra till att eleverna utvecklar yrkeskunskaper och en yrkesidentitet samt förstår yrkeskulturen och blir en del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats. Det arbetsplatsförlagda lärandet kan också ge inblick i företagandets villkor.

Examensmålet gäller för både skolförlagd utbildning och lärlingsutbildning.

Utdrag ur Kommentarer till examensmålen i Skolverkets skrift Gymnasieskola 11 (s 207)

Kunskaper om människan ur ett helhetsperspektiv innebär kunskaper om människan i olika åldrar och om människans livsvärld fysiskt, psykiskt, socialt och kulturellt eller andligt vid hälsa, ohälsa och vid funktionsnedsättning. Utgångspunkten ska vara hälsa utifrån ett salutogent synsätt vilket innebär att utgå från det friska och så långt som möjlighet ta vara på det friska. Genom att utgå från hälsa skapas också förutsättningar för en ökad insikt om den egna livsstilen och förmåga att utföra handlingar för ett ökat välbefinnande och en positiv självbild hos individen. Utbildningen ska präglas av ett inkluderande förhållningssätt, där alla människors rätt till hälsa och välbefinnande på lika villkor lyfts fram.

Fokus i programmet är att eleverna ska utveckla förmåga till ett gott bemötande och förhållningssätt vilket bland annat innebär respekt för den enskilda

individens integritet och möjlighet till inflytande. Utgångspunkten i bemötandet och förhållningssättet är människors lika värde och rätten till en god vård och omsorg vilket också återfinns i lagstiftningen som styr området. Grundläggande för ett gott bemötande är ett empatiskt förhållningssätt, förståelse för patienters och brukares livsvärld samt förmåga till kommunikation och samarbete med dem, liksom med närstående och personal. Förmåga till både skriftlig och muntlig kommunikation och till samarbete betonas i examensmålen.

De sociala och socialpedagogiska uppgifterna är idag centrala i vård- och omsorgsarbetet och betonas i examensmålen. I yrkesrollen ingår också administrativa uppgifter där dokumentation är en betydande del. Därför betonas förmåga att använda informationsteknik som arbetsredskap i examensmålen. För att eleverna ska utveckla förmåga att arbeta på ett yrkesmässigt sätt behövs kunskaper från ett flertal områden, till exempel etik, medicin, pedagogik vårdvetenskap och hälsovetenskap.

I examensmålen syns skrivningar om kreativitet och flexibilitet samt skrivningar om att kunna ta initiativ, vara kvalitetsmedveten, kunna lösa problem i vardagsarbetet och att kritiskt granska invanda rutiner.

Gymnasieskola 2011, Skolverket**S. 13**

I gymnasieskola 2011 ska gymnasiegemensamma ämnen samspela med programmens karaktärsämnen, och det är genom fördjupning i den programspecifika karaktären som eleven utvecklas också som medborgare och individ.

S. 15

Alla dokument [skollag, gymnasieförordning, läroplan, examensmål, ämnesplan] är tänkt att skapa en helhet. De fyller en funktion vart och ett för sig men uttrycker också tillsammans en gemensam syn på verksamheten i klassrummet. Skollagen är överordnad de andra dokumenten. Gymnasieförordningen, läroplanen och examensmålen är förordningar som på olika sätt konkretiserar skollagens bestämmelser. Ämnesplanerna är föreskrifter som styr undervisningen i ett ämne.

Lärare, skolledare eller annan skolpersonal behöver använda alla dokumenten. För till exempel en lärare räcker det inte att bara planera undervisningen utifrån ämnesplanen för ämnet, utan hon eller han behöver också utgå från examensmålen och läroplanen. Dessutom behöver läraren känna till de bestämmelser i skollagen och gymnasieförordningen som berör hans eller hennes verksamhet.

En viktig anledning till att alla dokument behöver användas är att dubbelregleringar har undvikits så långt som möjligt: det som står i skollagen upprepas till exempel inte i gymnasieförordningen. Sålunda uttrycker examensmålen bara det som är specifikt för programmen, och ämnesplanerna bara det som är specifikt för ämnena. Dessa båda dokument upprepar inte generella läroplansformuleringar, till exempel att eleven utvecklar en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande. Därför kan examensmålen och ämnesplanerna upplevas som avskalade och som att de utlämnar viktiga mål för undervisningen. Verksamheten i klassrummet ska dock präglas även av de övergripande målen i skollagen, gymnasieförordningen och läroplanen, eftersom dokumenten ska läsas som en helhet.